

Lappula Cinsi (Boraginaceae) ve Türkiye'deki Türlerinin Türkçe Adlandırılması

Ayşe Erden ¹, Yusuf Menemen ²

¹Organize Sanayi MTAL, MEB, Yahşihan, Kırıkkale, Türkiye

²Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Yahşihan, Kırıkkale, Türkiye

*Sorumlu yazar / Correspondence: ayse.pektas79@hotmail.com

Geliş/Received: 25.02.2020 • Kabul/Accepted: 15.10.2020 • Yayın/Published Online: 30.12.2020

Öz: “Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)” kitabında Türkiye’de yetişen bitkilerden Hodangiller (Boraginaceae) familyasından *Lappula* cinsine ve *L. barbata* türüne Türkçe bilimsel ad olarak “Gürke” ve cinse ait diğer altı türe de bu isimden türetilmiş adlar verilmiştir. Aslında, “Gürke” adı *L. barbata*, *L. microcarpa*, *L. patula* ve *L. sessiliflora* kombinasyonlarını yapan yazarın adıdır ve muhtemelen bilinçli şekilde bitki adı olarak kullanılmamıştır. Dolayısıyla, bitkinin halk tarafından kullanılan adı değildir. Arazi ve literatür çalışmalarında *L. barbata* bitkisine “Dikenli çiğit” ya da “Çiğit otu” denildiği tespit edilmiştir. Bu nedenle, Türkçe Bilimsel Bitki Adları Yönergesi’ne uygun olarak, *Lappula* cinsi ve *L. barbata* için “Dikenli çiğit” ve Türkiye’de yayılış gösteren diğer türleri için de “Çiğit otu”ndan türetilmiş yeni isimler önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Çiğit otu, Dikenli çiğit, *Lappula*, Türkçe Bilimsel Bitki Adları Yönergesi, yerel isim

Turkish Nomenclature of the Genus *Lappula* (Boraginaceae) and Its Species in Turkey

Abstract: In the book named “Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)” the genus *Lappula* from the family Boraginaceae (Hodangiller) and its species *L. barbata* grown in Turkey were given the name “Gürke” as scientific name in Turkish. The names of the other six *Lappula* species were derived from the word “Gürke”. In fact, “Gürke” is the name of the author who made combinations of *L. barbata*, *L. microcarpa*, *L. patula* and *L. sessiliflora*, and it was probably not used deliberately as a plant name. Therefore, it is not the vernacular name of the plant used by the local people. In the field and literature studies, it has been determined that *L. barbata* plant is called “Dikenli çiğit” or “Çiğit otu” as Turkish name. Therefore, in accordance with The Guideline For Turkish Scientific Plant Names, “Dikenli çiğit” is proposed for the genus *Lappula* and *L. barbata*, and new names derived from “Çiğit otu” for its other species distributed in Turkey.

Key words: Çiğit otu, Dikenli çiğit, *Lappula*, The Guideline For Turkish Scientific Plant Names, vernacular name

GİRİŞ

Ülkemizin etnobotanik açıdan kapsamlı bir bilgi hazinesi mevcuttur. Bu hazinenin korunabilmesi ve bilginin nesilden nesile aktarılmasında anahtar olan halkın kullandığı adların kullanımı büyük önem taşımaktadır. Türkçe Bilimsel Bitki Adları Yönergesi’nde (Menemen vd., 2016) geçerli bir bitki adının, daha sonraları, halk arasında kullanılan eşsiz bir ismi olduğu anlaşılırsa, bu adın değiştirilmesi önerilmiştir.

Bu çalışmada “Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)” kitabında *Lappula* Moench cinsi için kullanılan “Gürke” ve bu isme dayalı olarak *Lappula* türleri için türetilmiş Türkçe adların reddedilmesi ve halktan gelen ve literatürde (Akalin, 1952; Anonim, 2009; Çiçek vd., 2011; Hauenschild, 1989) *Lappula* cinsi ve *L. barbata* (M.Bieb.) Gürke türünün Türkçe adı olarak kullanılmış “Dikenli çiğit” isminin hem *L. barbata* için hem de bu ismin Flora Araştırmaları Derneği’nin 22/02/2020 tarihli toplantısında kabul ettiği yönergenin K-14 maddesine (Türlerinden biriyle aynı adı taşıyan Türkçe bilimsel cins adı, bu türün adında herhangi bir nedenle meydana gelecek değişiklikten etkilenir.) göre cins adı olarak muhafaza edilmesi; “Gürke” cins ismine dayalı türetilmiş diğer tür adlarının *L.*

barbata türü için bazı kaynaklarda (Şimşek vd. 2001; Sarıbaş, 2006; Anonim, 2018) Türkçe isim olarak kullanılan “Çiğit otu”ndan türetilmiş yeni isimlerle değiştirilmesi bu yayında önerilmektedir.

MATERYAL ve YÖNTEM

Literatür taraması yapılarak bu bitkilerin Türkçe isimleri araştırılmıştır. “Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)” kitabında, belirtilenden farklı isimlere rastlanılması üzerine arazi çalışmaları yapılarak, halk arasında bu bitkilere hangi isimlerin verildiği tespit edilmiştir. Türkiye Bitkileri Listesi (Güner vd., 2012) kitabında yer alan taksonlar için belirlenen adların bir listesi elde edilmiştir. Türkiye Bitkileri Listesi (Güner vd., 2012) kitabında belirtilen Türkçe adlarla aynı olmayacak şekilde, halktan gelen adlar muhafaza edilmiş ve bu Türkçe adlar temel alınarak Türkçe Bilimsel Bitki Adları Yönergesi’ne (Menemen vd., 2016) uygun eşsiz yeni Türkçe adlar önerilmiştir.

SONUÇLAR ve TARTIŞMA

“Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)” kitabında (Güner vd. 2012), ülkemizde yetişen bitkilerden Türkçe adı bulunanların isimleri muhafaza edilmeye, adı bulunmayanlara ise eşsiz Türkçe adlar verilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte, bu kitapta Hodangiller (Boraginaceae) familyasından *Lappula* cinsine ve *L. barbata* türüne Türkçe bilimsel ad olarak “Gürke” adı ve bu cinse ait diğer altı türe de “Gürke” isminin yer aldığı adlar verilmiştir. Oysa, “Gürke” adı *L. barbata* (M.Bieb.) Gürke, *L. microcarpa* (Ledeb.) Gürke, *L. patula* (Lehm.) Asch. ex Gürke ve *L. sessiliflora* (Boiss.) Gürke kombinasyonlarını yapan yazarın adıdır, bitkinin adı değildir; muhtemelen bilinçli şekilde bitki adı olarak kullanılmamıştır. Arazi çalışmaları esnasında halkla yapılan konuşmalarda ve yapılan literatür incelemelerinde (Akalin, 1952; Şimşek ve Öner, 2001; Sarıbaş, 2006; Anonim, 2018) *L. barbata* bitkisine Türkçe ad olarak “Dikenli çiğit” (Akalin, 1952; Anonim, 2009; Çiçek vd., 2011; Hauenschild, 1989) ya da “Çiğit otu” (Şimşek vd. 2001; Sarıbaş, 2006; Anonim, 2018) denildiği, diğer türlerin ise orijinal Türkçe adlarının bulunmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla, Türkçe Bitki Adları Yönergesi’ne göre “Gürke” cins isminin değişmesi, buna bağlı olarak da cins altındaki tür adlarının da değiştirilmesi bu yayında önerilmektedir.

Çalışma sonucunda *Lappula* cinsi ve bu cinse ait Türkiye’de yayılış gösteren yedi türe (Edmondson, 1978) Türkçe Bilimsel Bitki Adları Yönergesi’ne (Menemen vd., 2016) uygun olarak önerilen yeni Türkçe bilimsel adlar Tablo1’de gösterilmiştir.

Cins adı ve tür adı önerilen taksonların listesi ve taksonomik durumları aşağıda sunulmuştur:

LAPPULA Moench, Methodus: 416 (1794).

Önerilen Türkçe bilimsel ad: Dikenli çiğit (Akalin, 1952; Hauenschild, 1989).

Lappula cinsi ve *Lappula barbata* türü için halktan gelen ve literatürde (Akalin, 1952; Anonim, 2009; Çiçek vd., 2011; Hauenschild, 1989) en sık rastlanan isim olan “Dikenli çiğit” adı cins adı olarak korunmuş, “Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)”nde yer alan “Gürke” adı reddedilmiştir.

1- *L. barbata* (M.Bieb.) Gürke, Nat. Pflanzenfam. 4(3a): 107 (1893).

Önerilen Türkçe bilimsel ad: Dikenli çiğit.

Halktan gelen ve literatürde (Anonim, 2009; Çiçek vd., 2011) en sık rastlanan isim olan “Dikenli çiğit” bu tür için korunmuş, “Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)”nde yer alan “Gürke” adı reddedilmiştir.

2- *L. microcarpa* (Ledeb.) Gürke, Nat. Pflanzenfam. 4(3a): 107 (1897).

Önerilen Türkçe bilimsel ad: Pelin çiğitotu.

Halktan gelen bir isim olan “Çiğit otu”ndan türemiş “Pelin çiğitotu” yeni Türkçe bilimsel ad olarak önerilmiş ve “Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)”nde yer alan “Pelin gürkesi” adı reddedilmiştir.

3- *L. patula* (Lehm.) Asch. ex Gürke, Nat. Pflanzenfam. 4(3a): 107 (1897).

Önerilen Türkçe bilimsel ad: Boz çiğitotu.

Halktan gelen bir isim olan “Çiğit otu”ndan türemiş “Boz çiğitotu” yeni Türkçe bilimsel ad olarak önerilmiş ve “Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)”nde yer alan “Boz gürke” adı reddedilmiştir.

4- *L. sessiliflora* (Boiss.) Gürke, Nat. Pflanzenfam. 4(3a): 107 (1893).

Önerilen Türkçe bilimsel ad: Garip çiğitotu.

Halktan gelen bir isim olan “Çiğit otu”ndan türemiş “Garip çiğitotu” yeni Türkçe bilimsel ad olarak önerilmiş ve “Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)”nde yer alan “Garip gürke” adı reddedilmiştir.

5- *L. sinaica* (DC.) Asch. & Schweinf., Mém. Inst. Égypt. 2: 111 (1887).

Önerilen Türkçe bilimsel ad: Kaya çiğitotu.

Halktan gelen bir isim olan “Çiğit otu”ndan türemiş “Kaya çiğitotu” yeni Türkçe bilimsel ad olarak önerilmiş ve “Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)”nde yer alan “Kaya gürkesi” adı reddedilmiştir.

6- *L. spinocarpos* (Forssk.) Asch. ex Kuntze, Trudy Imp. S.-Peterburgsk. Bot. Sada 10: 215 (1887).

Önerilen Türkçe bilimsel ad: Güdük çiğitotu.

Halktan gelen bir isim olan “Çiğit otu”ndan türemiş “Güdük çiğitotu” yeni Türkçe bilimsel ad olarak önerilmiş ve “Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)”nde yer alan “Güdük gürke” adı reddedilmiştir.

7- *L. squarrosa* (Retz.) Dumort., Fl. Belg. 40 (1827).

Önerilen Türkçe bilimsel ad: Sülün çiğiotu.

Halktan gelen bir isim olan “Çiğit otu”ndan türemiş “Sülün çiğiotu” yeni Türkçe bilimsel ad olarak önerilmiş ve “Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)’nde yer alan “Sülün gürke” adı reddedilmiştir.

Tablo 1. *Lappula* cinsi ve türlerinin tarafımızca reddedilmiş adları ve bunların yerine kabul edilen ya da önerilen Türkçe bilimsel adları

Latince bilimsel adı	Reddedilen adlar (Güner vd. 2012)	Burada kabul edilen ya da önerilen adlar
<i>Lappula</i>	Gürke	Dikenli çiğit
<i>L. barbata</i>	Gürke	Dikenli çiğit
<i>L. microcarpa</i>	Pelin gürkesi	Pelin çiğiotu
<i>L. patula</i>	Boz gürke	Boz çiğiotu
<i>L. sessiliflora</i>	Garip gürke	Garip çiğiotu
<i>L. sinaica</i>	Kaya gürkesi	Kaya çiğiotu
<i>L. spinocarpos</i>	Güçük gürke	Güçük çiğiotu
<i>L. squarrosa</i>	Sülün gürke	Sülün çiğiotu

KAYNAK LİSTESİ

Akalin Ş. (1952). *Büyük Bitkiler Kılavuzu*. Tarım Bakanlığı, Ankara.

Anonim (2009). *Ankara İl Çevre Durum Raporu*. Ankara Valiliği İl Çevre ve Orman, Ankara.

Anonim (2018). *Karaman İli 2017 Yılı Çevre Durum Raporu*. Çed, İzin ve Denetim Şube Müdürlüğü, Karaman.

Çiçek, T., Atar, U., Ünal, T., Üstün, A. ve Üst, C. (2011). *İl Çevre Durum Raporu-2011. Kırıkkale Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü*, Kırıkkale.

Edmondson, J.R. (1978). *Lappula* Fabricius. Şu eserde: Davis, P.H. (ed.) *Flora of Turkey and the east Aegean Islands*, 6: 255-261. Edinburgh Univ. Press, Edinburgh.

Güner, A., Akyıldırım, B., Alkayış, M.F., Çingay, B., Kanoğlu, S.S., Özkan, A.M., Öztekin, M. ve Tuğ, G.N. (2012). Türkçe bitki adları. Şu eserde: Güner, A., Aslan, S., Ekim, T., Vural, M. ve Babaç, M.T., (edlr.), (2012). *Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)*. Nezahat Gökyiğit Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını, İstanbul.

Güner, A., Aslan, S., Ekim, T., Vural, M. ve Babaç, M.T. (edlr.). (2012). *Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)*. Nezahat Gökyiğit Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını, İstanbul.

Hauenschild, I. (1989). *Lappula*. *Turksprachige Volksnamen für Kräuter und Stauden*. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden.

Menemen, Y., Aytaç, Z. ve Kandemir, A. (2016). Türkçe Bilimsel Bitki Adları Yönergesi. *Bağbahçe Bilim Dergisi* 3(3): 1-3.

Sarıbaş, M. (2006). *Bitki Adları Sözlüğü Ağaçlar-Otlar-Çahlar*. Türkiye Ormancılar Derneği, Ankara.

Şimşek Z. ve Öner, N. (2001). Kızılırmak (Çankırı)'da kurulmuş olan yeşil kuşak tesislerinde yetişen otsu bitkilerin hububatın ana zararlıları Süne ve Kımlıl'ın doğal düşmanları üzerine etkileri. *Tabiat ve İnsan Dergisi* 4: 24-29.